

Avrupa Birliği-Kanada Serbest Ticaret Anlaşması (CETA) yürürlüğe girdi¹

Büşra H. Karasu

Dış ticarete artan korumacılık akımının gelişmekte olan ülkeler kadar gelişmiş ülkelere de yayılması sebebiyle son yıllarda küresel ekonomik büyümenin ve ticaret hacminin olumsuz yönde etkilediği görülmüştür. Dünya Ticaret Örgütü tarafından 2017 yılına ait verilerin yer aldığı Dünya Ticaretinin İstatistiksel İncelemesi'ne² göre, 1980 yılından beri ortalama %4,7 oranında seyreden dünya ticaretindeki büyüme oranının 2016 yılında %1,3'e kadar düşmesiyle, bu oranın 2008 finansal krizi sonrasında kaydedilen en düşük gelişme oranı olduğu belirtilmekte olup, dünya ekonomik büyüme oranının gayri safi hasıla (GDP) cinsinden değerinin 1980 sonrası dönemdeki %2,8 olan ortalamasının altında %2,3 ile tamamladığı belirtilmektedir. Bu süreçte, 1980-90 döneminde yaygın olan çok taraflı anlaşmaların faaliyet alanlarının yetersiz kalması ve sorunların çözüme ulaşmasında süreçlerin tıkanması sonucunda ikili serbest ticaret anlaşmaları (STA) ivme kazanmıştır.

Bu anlaşmalara örnek olarak, EY Kanada'nın Gümrük ve Uluslararası Ticaret ekibi tarafından kaleme alınan aşağıdaki makede, CETA'nın Kanada'daki ithalatçı ve ihracatçılar için getirdiği yeniliklere yer verilmiştir.

Hatırlanacağı üzere, Avrupa Birliği (AB) ve Kanada tarafından imzalanan serbest ticaret anlaşması (CETA) birkaç kez ertelendikten sonra kısmi olarak 21 Eylül 2017 tarihinde resmen uygulamaya konmuştu. Bugüne kadar Kanada'nın imzaladığı en iddialı ticaret anlaşmalarından olan CETA'nın uygulanmaya başlamasıyla, Kanada ve AB tarife hatlarının %98'ine gümrük vergilerinden muafiyet sağlanacak, geri kalan %1'i ise gelecek yıllarda kaldırılacaktır. Böylelikle, hem Kanada hem de Avrupa menşeli şirketlerin yaklaşık 535 milyon kişilik pazara erişimi artacaktır.

Kısmi/şartlı uygulama³ (provisional application)

Avrupa Konseyi'nin 5 Ekim 2016 tarihli kararı, AB ile Kanada arasında ortak anlayışa ilişkin mektupların taraflar arasında karşılıklı olarak iletildiği tarih olan 8 Temmuz 2017 itibarıyla, tartışmalı yatırım konularına ilişkin olanlar haricinde 21 Eylül 2017 tarihinde geçici olarak yürürlüğe girmesi ile birlikte tüm maddelerin uygulamaya geçmesine olanak tanımıştı.

Anlaşmanın tam onayı için tüm 28 AB üyesi ülkenin oybirliğince verilecek olan desteği gerekmekte olup, geçici uygulama aşağıda yer verilen bazı konulara ilişkin hükümleri kapsamayacaktır:

¹ Bu makale, EY tarafından periyodik olarak yayımlanan TradeWatch dergisinin Aralık, 2017 (Volume 16, Issue 4) sayısında yayımlanan "CETA Takes Effect" başlıklı makalesi baz alınarak hazırlanmıştır.

² World Trade Organization, World Trade Statistical Review 2017:
https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/wts2017_e/wts2017_e.pdf

³ Bu makede, "provisional application" terimi, anlaşmanın geçici olarak uygulamaya konduğunu ancak anlaşmanın bazı hükümlerinin henüz yürürlüğe girmediğini ifade etmektedir. Söz konusu anlaşmanın tüm hükümlerinin yürürlüğe girmesi ancak AB üye ülkelerinin 28 üyesinin de onayı ile mümkün olacaktır.

- Yatırımın korunması
- Portföy yatırımına ilişkin yatırım pazarı erişimi
- Yatırım Mahkeme Sistemi

Anlaşmanın kesin onayı için tarih verilmediğinden, söz konusu tartışmalı maddeler onay sürecini geciktirebilecek veya öteleyebilecektir. Letonya, Malta ve Danimarka, bugüne dek anlaşmayı onaylayan AB üyesi ülkeler olmakla birlikte, anlaşmanın onaylanamamasının ne gibi etkiler yaratacağı henüz net değildir.

Artan pazar erişimi

AB gümrük vergilerinin kaldırılmasının, Kanada'nın ileri seviye imalat, tarım ve tarımsal gıda, otomotiv, kimyasal ve plastik, balık ve diğer deniz ürünleri, orman ve katma değerli ahşap ürünleri, metal ve mineral ürünleri, teknoloji gibi ekonomik sektörlerine olumlu etki edeceği beklenmektedir.

Anlaşmanın geçici olarak uygulamaya konmasıyla beraber gümrük vergilerinde aşağıdaki sektörlerde değişime gidilmesi planlanmaktadır:⁴

- **Endüstriyel ürünler:** Kanada'nın tarife hatlarından %99,6'sı ve AB'nin %99,4'ü kaldırıldı. Geri kalanların da aşamalı olarak CETA'nın yürürlüğe girmesinden sonraki 7 yıl içerisinde kaldırılması beklenmektedir.
- **Balık:** Kanada ithal edilen balık ürünlerinin tabi olduğu gümrük vergilerinin tümünü, AB ise %95,5'ini kaldırdı. İlgili tarife hatlarının tümü kaldırıldığında, halihazırda var olan gümrük tarife kotalarının (TRQs) da süresi sona erecek.
- **Tarım:** Kanada tüm tarım ürünlerindeki gümrük vergilerinin %90,9'unu, AB ise %92,2'sini kaldırdı. CETA kapsamında, Kanada tarafından, AB'den ithal edilecek olan süt ürünlerine (peynir) gümrük vergileri kotası da konuldu. AB ise kota sistemi sayesinde Kanadalı ihracatçılara sığır eti, domuz eti ve tatlı mısır için daha büyük bir pazar erişimi sağladı. Önümüzdeki 5 yıl içerisinde tarım ürünleri için gümrük vergisinden muafiyet sağlanacak⁵.

Kamu alımlarına erişilebilirlik

CETA kapsamında, Kanadalı tedarikçiler yıllık değeri 3,3 trilyon Kanada Doları olarak tahmin edilen AB tedarik pazarının tüm seviyelerine erişimden faydalanabilecek. Kanada ve AB'nin kamu alımlarına ilişkin olarak vermiş olduğu taahhütler Anlaşma'nın 19. faslında yer almaktadır.

---

⁴ Avrupa Komisyonu açıklaması, *CETA – Summary of the Final Negotiating Results*, European Commission, 2016: <http://trade.ev.europa.eu>

⁵ Anlaşma Metni, EK 2-A

CETA kapsamında menşee bazlı kotalar

Çoğunlukla, eşyanın bir ülke menşeli olup olmadığının ve dolayısıyla tercihli tarifeden yararlanmak için gereklilikleri sağlayıp sağlamadığının tespiti, CETA'nın Menşee Kuralları ve Prosedürleri Hakkında Protokol'ün Ek 5'inde yer alan ürünlere özel menşee kurallarına göre belirlenir⁶.

Bununla birlikte, Kanada ve AB, listelenen bazı eşyaların belirli miktarlarının ürüne özel bir dizi alternatif kurallar kapsamında menşee kazanması için birtakım "erişim-içi"⁷ (within-access) menşee kotaları da oluşturmuştur.

Menşee bazlı kota kuralları ile uyumlu eşyaların listesine, ilgili ürüne özel menşee kuralları ve senelik izin verilen kota miktarlarına Protokol'ün EK 5-A'sında yer verilmektedir. Bahse konu menşee kotalarına tabi eşya kapsamına bazı tarım ürünleri, balık ve deniz ürünleri, tekstil ve giyim ürünleri ve taşıtlar dahil edilmiştir.

Buna göre, menşee bazlı kota kurallarına uyan ürünlerin ticaretini yapmak isteyen ithalatçı ve ihracatçıların, Kanada tarafından İhracat ve İthalat İzin Yönetmeliği'nde (EIPL) öngörülen ilgili ihracat ve ithalat izin şartlarına dikkat etmesi gerekmektedir. Menşee kotaları kapsamındaki tüm tekstil ve hazır giyim ithalatları için Kanada'nın dış işleri, ticaret ve gelişmeden sorumlu bakanlığı (Global Affairs Canada) tarafından düzenlenecek olan ithalat izni; AB'ye yapılacak olan belirli şeker ve çikolata malzemeleri, işlenmiş yiyecek, kedi ve köpek maması ve taşıt ihracatı için ise ihracat izni alınması gerekmektedir. Menşee bazlı kota kurallarına uyan balık ya da deniz ürünleri ve tekstil eşyalarının ihracatı için Kanada tarafından verilecek bir ihracat iznine gerek duyulmamaktadır.

Menşee şartları

CETA'da yer verilen menşee şartları, Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması'nın (NAFTA) yanı sıra Kanada ve AB'nin taraf olduğu diğer serbest ticaret anlaşmaları kapsamındaki en iyi uygulamaları içermektedir. Bu anlamda, CETA'yı NAFTA'nın basitleştirilerek iyileştirilen bir versiyonu olarak değerlendirmek doğru olacaktır, ancak; CETA kapsamı menşee şartları daha esnek olduğundan belirsizliğe de daha çok açıktır.

Buna göre, menşee statüsü kazanılması, aşağıdaki durumlarda mümkündür:

- Ürünler tamamen bir ülkede elde edilmiş ise (Kanada ya da AB'de yetiştirilmiş, büyütülmüş, yakalanmış, toplanmış veya oradan çıkartılmış ise)
- Ürünler bütünüyle bir ülke menşeli olan materyallerle Kanada ya da AB'de üretilmiş ise
ya da
- Ürünler, Protokol'ün EK 5'inde yer verilen "ürüne özel menşee kurallarını" (PSRO) karşılayacak şekilde, Kanada ya da AB'de yeterli imalat işleminden geçen, bir ülke menşeli olmayan bazı materyallerden Kanada veya AB'de üretilmiş ve belirli menşee kotalarını karşılıyor ise (örneğin, taşıtlar)

⁶ Global Affairs, Canada, CETA Origin Quotas: <http://www.international.gc.ca/>

⁷ İthal edilmek istenen eşyanın menşeeinin EK 5'te açıklanan menşee kurallarını sağlamaması durumunda, EK 5-A'daki kurallar göz önünde bulundurulmalıdır ancak bu eşya kotaya tabi olmaktadır. Eşyanın vergiden muaf ithalatı için izin verilen maksimum miktarına, "erişim-içi" (within-access) menşee kotası denilmektedir.

Anlaşmadaki bazı maddeler aynı zamanda çapraz menşe kümülasyonunun kullanılmasına imkân tanımaktadır. Bu durum, hem Kanada hem AB'nin serbest ticaret anlaşmasının bulunduğu bir ülke (örnek: Meksika) menşeli ürünlerin, bir ürünün CETA kapsamında menşe kazanıp kazanmadığının belirlenmesinde dikkate alınabileceği anlamına gelmektedir. Buna ilaveten, AB ve ABD'nin bir STA imzalaması durumunda, üreticiler ABD ürünlerini Kanada ya da Anlaşma'nın bazı fasıllarda (Fasıl 2, 11, 16.01-16.03, 19, 20.02-20.03, 3505.10) yer alan AB menşeli ürünlere saydırabilecektir.

CETA'da aynı zamanda, ürünlerin menşesini doğrulamak için Kanadalı firmaların NAFTA kapsamında alışkın olduğu prosedürlerden farklı birtakım yeni prosedürler ortaya sunulmaktadır. Örneğin, Anlaşma'da NAFTA'nın aksine "menşe şahadetnamesi" (certificate of origin) temeline dayanan menşe ispatı yerine "menşe beyanı" (origin declaration) esası getirilmektedir. "Menşe beyanı", ihracatçının kendi beyanına dayanan bir süreç olup, ihracatçının ürünlerin menşe statüsüne işaret eden beyanını fatura ya da ilgili ticari belge üzerinde belirtmesini içerir⁸. AB'deki ihracatçıların, "Registered Exporter (REX) number" (Kayıtlı İhracatçı numarası), Kanada'daki ihracatçıların ise "business number (BN)" adı verilen şirket kayıt numaralarının menşe belgesinin 2 numaralı alanına kaydedtirilmeleri gerekmektedir. Halihazırda, REX'e kayıtlı olmayan AB'deki ihracatçılar REX numarası yerine kendi imzalarını belgenin 5 numaralı alanına ekleyebilmektedir, ancak 1 Ocak 2018'te gelen kayıt zorunluluğu ile birlikte AB'deki ihracatçıların REX için kayıt olması gerekmektedir.

Menşe teyidi için yeni yöntemler

CETA ilgili gümrük idareleri için kendi yetki bölgelerinden ihraç edilen eşyaların menşe statüsünün teyidi için yeni yöntemler de sunmaktadır. Konuyla ilgili düzenlemeler, 14 Eylül 2017 tarihinde Kanada Sınır Hizmetleri Ajansı (CBSA) tarafından duyurulmuş, ancak henüz yayımlanmamıştır. Bu yeni kurallar, ihracatçılara uygunluk ve kayıt tutma açısından önemli zorunluluklar getirmektedir.

Firmalar CETA için hazır mı?

Her ne kadar tarifelerin düşürülmesi Kanadalı ithalatçı ve ihracatçıların faydalanabileceği önemli bir değişiklik olsa da, tarifelerin ötesinde, okyanusun iki tarafındaki şirketlerin, CETA'dan kaynaklanan operasyonel değişimi yönetebilmesi amacıyla değişim yönetimi stratejileri geliştirilmesi gerekmektedir. Yeni kuralların beraberinde getirmesi muhtemel kimi zorluklara aşağıda yer verilmektedir:

- CETA'nın tercihli tarife kullanıcıları, menşe ispatına ilişkin yeni kurullarla pazara daha iyi fiyatlar ile girebilir (özellikle, tedarikçinin uygunluğunun sağlanması alanında zorlukla karşılaşılabilir).
- Bazı ihracatçılar, örneğin tekstil ve giyim sektöründe, bazı menşe kazanmayan ürünlerin menşeli gibi kabul edilmesine izin verilen ihracat işlemleri için yeni "menşe sapmaları" ile karşılaşabilir.
- Bazı ithalatçılar, yeni pazarlara erişebilmek için yeni tercihli kotalara ve yeni ithalat/ihracat izinlerine ihtiyaç duyacak.

---

⁸ Bu ifade, Menşe Şartları ve Prosedürleri Hakkında Protokol EK-2'de bulunmaktadır.

- Tarımsal gıdalar için koruma altına yeni alınmış “coğrafi göstergeler”, Avrupalı üreticiler için koruma anlamına gelse de Kanadalı üreticiler için pazarlama alanında uygunluk için yeni yükümlülükler anlamına gelecek.

Profesyonel çalışanların mesleki niteliklerinin tanınmasına ve göçüne yönelik yeni kurallar (karşılıklı tanıma anlaşmaları ya da MRAs), insan kaynakları bölümleri tarafından değerlendirilmelidir. CETA'nın yürürlüğe girmesinden sonraki 180 gün içerisinde, Kanada ve AB'nin aşağıdaki konulara açıklık kazandırması gerekmektedir:

- İş veya profesyonel sebepler ile seyahat eden kişilerin ülkeye geçici olarak girişine ilişkin gerekliliklere (ki Kanada'nın konuyla ilgili talimatları Anlaşma'da halihazırda bulunmakta)
- AB gemilerinin Kanada sularında sağladığı deniz dibi taraması gibi bazı hizmetler için tercihli muamelesine imkân tanıyan özel kurallara (ancak bunların birtakım uygunluk sorunlarına konu olması beklenmekte)
- Tedarikçi ve sözleşme yöneticilerinin teklifleri konusunda ulusal muamele hakkı talep etmek için kamu alımlarına ilişkin yeni kuralları değerlendirmesi gerekecektir.

Kanada hükümeti CETA'yı “eşya ve hizmetlerin ticareti için tarife dışı önlemler, yatırım, kamu alımı ve işgücü ile çevre benzeri konularda yeni standartlar” koyan bir anlaşma olarak tanımlamaktadır⁹. Tüm sektörleri kapsayan ve AB-Kanada arasındaki ticarete yönelik tarifeleri ortadan kaldıran ya da büyük oranda azaltan yenilikçi bir serbest ticaret anlaşmasıdır. Getirdiği yeni olanaklarla, iş sistemini altüst eden yarar ve zorlukların, Kanadalı şirketlerin, kendi rekabet güçlerini nasıl etkileyeceğinin CETA kapsamında değerlendirilmesi gerekmektedir.

Türkiye-Kanada ticari ilişkilerine genel bakış

Halihazırda yürürlükte 23 serbest ticaret anlaşması bulunan Türkiye ile Kanada arasında bir STA imzalanması niyeti ile ilk kez 2010 yılının Şubat ayında, Türkiye tarafından müzakere girişiminde bulunulmuş, 2013 yılının Eylül ayında gerçekleşen istikşafı görüşmelerde iki taraftan yetkililer bir araya gelmiş¹⁰ ancak tarafların attığı adımlar yetersiz kaldığından istenilen aşamaya gelinememiştir.

Öte yandan, Export Development Canada (EDC)'da yer alan bilgilere göre, Türkiye Kanada'nın Doğu Avrupa'daki en büyük ve önemli pazarı olma özelliğini taşımaktadır¹¹. Türkiye Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlığı'ndan alınan Kasım 2017 verilerine göre Türkiye'nin Kanada'ya yapılan ihracatında 2016 yılına nazaran %9,73 oranında artış ile 801 milyon dolara, ithalatında ise %94,12 oranında artış ile 1,7 milyar dolara ulaştığı öğrenilmiştir. Türkiye tarafından yapılan ithalatın %82'sini sanayi ürünleri (yakıt, kimyasal, makine ve donanımı, ulaşım araçları, demir-çelik), %18'ini ise tarım ürünleri (kuru bakliyat ve tahıl, yenilebilir tahıl) oluşturmaktadır. Yatırım hacmine bakıldığında ise, Kanada'nın doğrudan yatırım değerinin 2.451,69 Milyon CAD, iş hacminin ise 1.770,66 Milyon CAD olduğu görülmektedir.

⁹ “The Comprehensive Economic and Trade Agreement is a big deal for Canadian companies” isimli Kanada Hükümeti tarafından yayımlanan broşür: (<http://www.international.gc.ca/message.aspx?&mst=404>)

¹⁰ Kanada Hükümeti'nin resmi internet sitesinde: “Canada-Turkey Exploratory Free Trade Discussions, Government of Canada” konusuyula ilgili bilgi mevcuttur.

¹¹ “Export Development Canada” nın resmi internet sitesinde Türkiye ile ilgili söz konusu bilgiler mevcuttur: (<https://www.edc.ca/EN/Country-Info/Pages/Turkey.aspx>)

Türkiye ile Kanada'nın ticari hacmi ile yatırım olanakları göz önünde bulundurulduğunda ve iki ülke arasındaki ticari ilişkilerin yapısı ve gelişimi incelendiğinde, anlaşmanın Türkiye için yeni fırsatlar yaratabileceği gibi birtakım riskleri de beraberinde getirmesi mümkün görülmektedir. Buna örnek olarak, Kanada menşeli ürünlerin AB üzerinden A.TR Dolaşım Belgesi ile gümrük vergisi ödemedi Türkiye'ye girebilmesi gösterilebilir. Bu durumu önlemek için toplu konut fonu uygulaması gündeme gelebilir.

Bu makalede yer alan açıklamalar, yazarının konu hakkındaki kişisel görüşünü yansıtmaktadır. Makaledeki bilgi ve açıklamalardan dolayı EY ve/veya Kuzey YMM ve Bağımsız Denetim A.Ş.'ye sorumluluk iddiasında bulunulamaz. Mevzuatın sık değiştirilen ve farklı anlayışlarla yorumlanabilen yapısı nedeniyle, herhangi bir konuda uygulama yapılmadan önce konunun uzmanlarından profesyonel yardım alınmasını tavsiye ederiz.